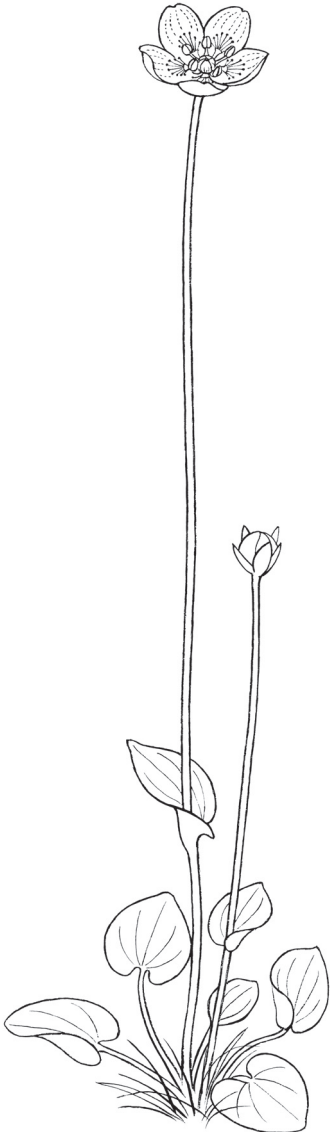

PARNASSIA

Nr 2 2005

Föreningen Smålands Flora

PARNASSIA

Medlemsblad för Föreningen Smålands Flora Årgång 18 2005 nr 2

ISSN 1404-3785

Adress: c/o Allan Karlsson; Liljeholmsvägen 6; 575 39 Eksjö

Plusgiro: 66 29 27 – 3

Org.nr: 827001–1672

Prenumerationsavgift för år 2005 är 50 kr

Styrelseledamöter i Föreningen Smålands Flora 2005–2006

Ordförande	Allan Karlsson; Liljeholmsvägen 6; 575 39 Eksjö tel. 0381 – 104 16; e-post: <i>allan.karlsson@adress.eksjo.com</i>
Vice ordförande	Margareta Edqvist; Syrengatan 19; 571 39 Nässjö tel. 0380 – 106 29; e-post: <i>margareta.edqvist@telia.com</i>
Sekreterare	Åke Widgren; Ronnebygatan 10; 371 32 Karlskrona tel. 0455 – 31 17 41; e-post: <i>ake.widgren@k.lst.se</i>
Kassör	Göran Wendt; Högstorpsvägen 142 B; 352 42 Växjö tel. 0470 – 227 33; e-post: <i>gowe@telia.com</i>
Redaktör	Åke Rühling; Humlekärrshultsvägen 10; 572 41 Oskarshamn tel. 0491 – 771 61; e-post: <i>ake.ruhling@telia.com</i>
Övriga ledamöter	Tomas Burén; Adelgatan 11 C; 393 50 Kalmar tel. 0480 – 251 89; e-post: <i>tomas.buren@netatonce.net</i> John Christoffersson; Villa Vibo, Långemåla; 570 76 Ruda tel. 0499 – 300 06; e-post: <i>john.amo@tele2.se</i> Thomas Karlsson; Skogsvägen 46; 122 63 Enskede tel. 08 – 649 15 69; e-post: <i>thomas.karlsson@nrm.se</i> Barbro Otterstedt; Högbergsgatan 12; 331 41 Värnamo tel. 0370 – 104 36; e-post: <i>barbro_mats@hotmail.com</i> Hans Thulin; Malmgatan 1; 562 42 Taberg tel. 0707 955 434; e-post: <i>hans.thulin@swipnet.se</i>
Redaktör Parnassia	Jan-Erik Hederås; Tyringeatan 21; 252 76 Helsingborg tel. 042 – 14 03 91; e-post: <i>je.hederas@telia.com</i>

Omslagsbilden visar till vänster slåtterblomma *Parnassia palustris* (teckning Bo Mossberg) och till höger sjönajas *Najas flexilis* (scanning av ett pressat exemplar från Södra Vixen)

Torpa – en stadsdel i Jönköping med bland annat gatmålla

MARTIN SJÖDAHL

När jag år 2001 flyttade till staden Jönköping från staden Kalmar kändes det som att möjligheterna till intressanta botaniska fynd i stadsmiljö minskade radikalt. Kalmars gamla stadsdelar i kombination med hamn och gynnsamt klimat gjorde varje promenad i staden till en botanisk utflykt, och jag har fortfarande vackra minnesbilder av bland annat *paddfötter* och *råttsvingel* lite här och där. I Jönköping upplevde jag det däremot som att gatorna var asfalterade, innergårdarna var välskötta etc. Denna min första upplevelse har jag allt eftersom jag vuxit in i rollen som Jönköpingsbotanist fått revidera. Jönköping är ett botaniskt utflyktsmål med möjligheter.

Torpa

Under de senaste åren har jag under mina utflykter över Torpa till jobbet, dagis, skolan, fotbollsträningen, bensinmacken etc. gjort flera intressanta fynd. Med Torpa menar jag i detta sammanhang det som enligt kommunala plankontorets definition skulle kallas dels för Torpa men även för Söder. Området avgränsar jag med Åsenvägen, Kungsgatan, Barnarpsgatan, Tabergsån och gamla banvallen (se karta). Tilläggas bör kanske att jag bor i området.

Gatmålla

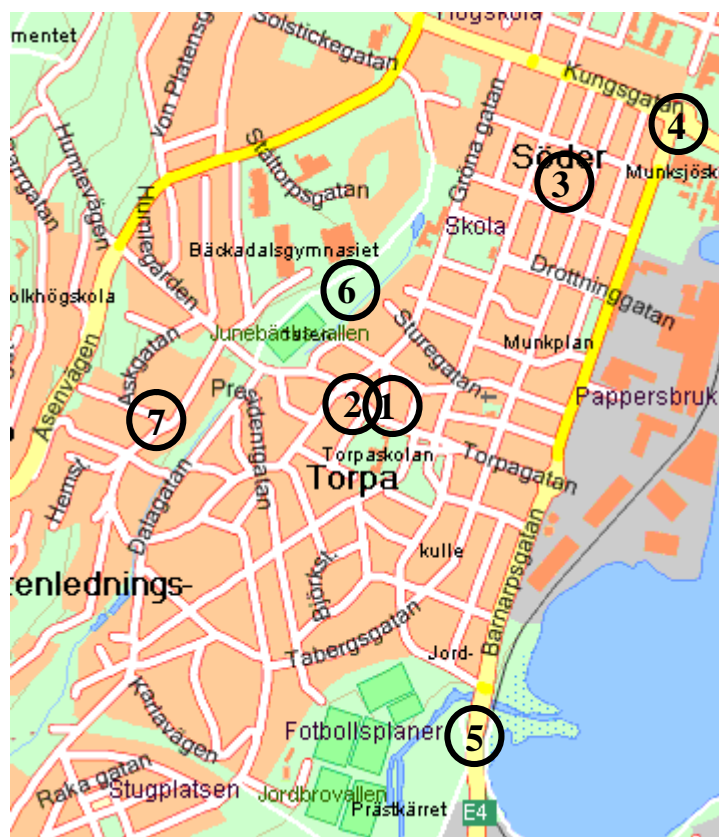
2005 års roligaste fynd, och det som föranleder hela denna artikel, är tvivelsutan gatmålla *Chenopodium murale*. Jag fann ett ståtligt exemplar av detta utrotningshotade urbana ogräs i korsningen mellan Torpagatan och Studiegatan (lokal 1) alldeles intill mina barns skola. Vid första anblicken slog mig visserligen tanken på gatmålla (som jag tidigare bara sett i Lund i Skåne), men jag antog att det handlade om en avvikande rödmålla. Jag tog en bild och sedermera även en gren som belägg och kunde konstatera att det verkligen var gatmålla. Efter att ha meddelat delar av traktens övriga botaniska förmågor fick jag veta att gatmålla fanns på samma plats på 1970-talet och att ett belägg från den tiden nyligen överlämnats till Riksmuseet. Sture Pettersson lär ha varit den som först fann den. Enligt Anders Bertilsson försvann den efter något år, sedan de rabatter vari den växte gjorts om till gräsmatta. I en gräsmatta är ett högväxt och konkurrenskänsligt ogräs chanslöst. Under 2005 har man på platsen rört om i jorden genom att man ryckt upp buskar som växt under balkongerna och samtidigt utfört fasadarbeten på fastigheten. Under tiden har också gräsklippandet underlåtit. Det finns alltså mycket som talar för att gatmållan har återkommit efter en uppemot 30-årig frövila. Naturligtvis kan man inte säkert utesluta att den funnits på platsen under tiden dessemellan, men det förefaller otroligt med

TV4 filmar gatmållan. Foto: Martin Sjädh.

tanke på skötseln. I ArtDatabankens faktablad anges också att gatmålla verkar ha en lång frövila. Huruvida den ska betecknas som bofast på platsen får väl de närmaste åren utvisa. Fastighetsskötaren är underrättad och har lovat att höra av sig innan markarbeten genomförs 2006. Planer finns på att ta bort jorden och anlägga ny gräsmatta. Detta vore förödande, och istället bör man nog verka för att t.ex. rabatter med lägre buskar anläggs och att den gamla jorden får vara

kvar. I Sverige förekommer gatmålla regelbundet endast på några få lokaler i västra Skåne. Övriga fynd är mer tillfälliga. Fyndet av gatmålla medförde ett formligen explosionsartat medialt intresse. Efter att Margareta Edqvist något slumpartat lyckats få Jönköpingsposten att skriva om fyndet var inte lokala TV4, Smålandsnytt och Helsingborgs Dagblad (!) sena att följa efter. Gatmållan blommade ännu i november.

Karta över Torpa med numrerade lokaler.

Gatmållans följearter

På gatmållelokalen (1) gjorde jag under hösten 2005 flera andra roliga fynd. Kombinationen med kraftig störning och utebliven skötsel gav upphov till ett växtsamhälle med – förutom gatmålla – även andra ogräs såsom nattskatta *Solanum nigrum*, etternässla *Urtica urens*, svinmolke *Sonchus asper*, vildpersilja *Aethusa cynapium* och våtarv *Stellaria media*. De ovanföriggande balkongerna får antas vara ursprunget till fynden av vinranka *Vitis vinifera*, petunia *Petunia ×hybrida*, kaplobelia *Lobelia erinus*, tobak *Nicotiana* sp., pensé *Viola ×wittrockiana*, vit spikklubba *Datura stramonium* var. *stramonium*, trädgårdsnejlika *Dianthus caryophyllus*, sammetsblomster *Tagetes* sp., tomat *Solanum lycopersicon*, pysslingkrage *Mauranthemum paludosum* samt uppemot dussinet av en gul korgblommig ört som visade sig vara litet medaljongblomster *Melampodium montanum*, en växt som hör hemma i Mexiko. Den har de sista åren börjat säljas som prydnadsväxt under det felaktiga namnet husarknappar

Sanvitalia procumbens. Enligt Thomas Karlsson gjordes det första svenska fyndet i Järstorp utanför Jönköping år 2003. Belägg från båda de småländska lokalerna finns på Riksmuseet.

På andra sidan gatan ...

...eller rättare sagt vid stupröret vid Torpagatan 13 (lokal 2) växte ett exemplar av murbinka *Erigeron karvinskianus* under åren 2003–2005. Murbinka som inte tidigare är funnen i Småland fanns i en obefintlig spricka mellan den asfalterade trottoaren och huskroppen. Den har rensats bort men återkommit vid flera tillfällen, fast nu verkar det som om den faktiskt är borta. Murbinka är en lite gänglig ört som odlas som ampelväxt. Själva blomman påminner vid första anblicken om en tusensköna. Hur den hamnade på platsen är ovisst.

Murbinka på Torpagatan. Foto: Martin Sjö Dahl.

Kyndelsporren på Sjögatan

En septemberdag 2004 på hemväg från jobbet med min kära kollega Agneta Börjesson fångades min blick av en vackert violett blommande liten växt i sjögruset under ett par balkonger på Sjögatan (lokal 3). Efterforskningar visade snart att det rörde sig om kyndelsporre *Chaenorrhinum origanifolium*, en förhållandevis prålig släkting till småsporre. Arten var tidigare aldrig funnen i

Småland och fyndet var sannolikt det andra eller tredje i Sverige. Under 2004 fanns ett 40-tal individ varav några få blommade. Även under 2005 återfanns ett blommade individ som lyckats övervintra tillsammans med några enstaka vegetativa fröplantor. De som bor ovanför har ingen aning om kyndelsporrens ursprung och de uppger sig inte ha odlat eller sett någon granne odla den.

Slänterna vid högskolerondellen

Där Kungsgatan och Barnarpsgatan möts finns cykelbanor och en rondell med insådda grässlänter (lokal 4). Gräsfröblandningen som användes 2004 innehöll bl.a. svartkämpar *Plantago lanceolata*, foderkärtingtand *Lotus corniculatus* var. *sativus*, vingpimpinell *Sanguisorba minor* ssp. *polygama*, rödklint *Centaurea jacea* och cikoria *Cichorium* sp. Denna artkombination finns för övrigt på fler ställen i Jönköping där gräsinsådd förekommit, och man kan undra var blandningen kommer ifrån och om den använts på andra ställen i vårt vackra landskap? Svartkämpan är ovanligt kraftig och cikorian är ljus i färgen och med rundade rosettblad. Även en blomsterblandning med ytterligare några arter har använts, däribland fanns blommande esparsett *Onobrychis viciifolia*, åkerkulla *Anthemis arvensis* och getväppling *Anthyllis vulneraria* 2004. Exempel på övriga arter i slänterna är nattljus *Oenothera* sp., kornvallmo *Papaver rhoeas* och styvhårig kvastfibbla *Pilosella cymosa* ssp. *cymosa* var. *cymosa*. Eftersom slänterna slås av årligen kommer en del av arterna sannolikt att försvinna ganska snart.

Jordbron

Vid Jordbron alldeles söder om Tabergsåns utlopp i Munksjön inträffade det 2004 översvämningar varvid Munksjöleden fick stängas och akuta grävarbeten utföras. Här har också anlagts en obemannad bensinmack med namnet st1 (lokal 5). I jordmassorna som använts vid grävarbetena grodde under 2005 en intressant ogräsflora. Sålunda fick jag när jag bröt mot oligopolet och uppsökte denna nyskapade prispressare för att tanka min bensinslukande folkabuss syn på något lila bland pipdån och mållor. Det visade sig vara broksalvia, *Salvia viridis*. När jag senare återvände för att dokumentera fyndet fann jag även en slideväxt med mycket speciella utstående stipelslidor. Detta visade sig vara purpurpilört *Persicaria orientalis* (såvitt jag vet tidigare okänd för Småland). Den meterhöga örten visade senare sina mycket dekorativa blommor. Totalt sett fanns det åtminstone ett tjog exemplar vardera av broksalvia och purpurpilört. I området blommade under året också ganska mycket gullklöver *Trifolium aureum* (en i Jönköping ovanlig ört) samt ett exemplar av blå snokört *Echium plantagineum*. Efter hand som vegetationen sluter sig kommer dessa arter förmodligen att försvinna. Men under 2006 bör man sannolikt kunna hitta åtminstone något roligt.

Purpurpilört, notera de utvikta snärpslidorna. Foto: Martin Sjödahl.

Friaredalen

I Friaredalen (lokal 6) uppehåller sig många Torpabo för rekreativa aktiviteter. Här finns både fotbollsplaner, skateboardramp, lekplats och ankdamm, d.v.s. rekreation för alla åldrar ... och faktiskt även för botanisten. Försök gärna bestämma det omfattande slidebestånd som växer nära ankdammen, själv tror jag efter Thomas Karlssons beskrivning i Parnassia 2005:1 att det är hybridslide *Fallopia ×bohemica*. I slänterna växer dessutom allehanda kvarstående eller förvildade träd och buskar. En stor glanshägg *Prunus serotina* har till exempel givit upphov till fertil avkomma. I kanten av dalen vid Björngatan växte 2005 gullfrö *Xanthium strumarium* och malörtsambrosia *Ambrosia artemisiifolia*.

Hemstigen

I området kring Hemstigen (lokal 7) finns några sluttande lövskogsfragment med en intressant flora. Även i trädgårdar och gatkanter finns intressanta arter. Hundrova *Bryonia alba* ses flerstädes liksom blek fetknopp *Sedum hispanicum*. Några övriga fynd under 2005 var:

Dalagatan, brant med lövskog: strålöga, aklejruta, krollilja, smånunneört, blåsippan (*Telekia speciosa*, *Thalictrum aquilegifolium*, *Lilium martagon*, *Corydalis intermedia*, *Hepatica nobilis*).

Askgatan, lövskogsparti: myska, tandrot och buskstjärnblomma (*Galium odoratum*, *Cardamine bulbifera*, *Stellaria holostea*).

Nedre Bergsgatan, trädgårdar och grässlånt: söttörel, nattglim, backskärvfrö, färgkulla, dagöga (*Euphorbia dulcis*, *Silene noctiflora*, *Thlaspi caerulescens*, *Anthemis tinctoria*, *Heliopsis helianthoides*).

Hemstigen, gata och trädgårdar: sibiriskt bovete, astilbe och sommarkungsljus (*Fagopyrum tataricum*, *Astilbe xarendsii*, *Verbascum blattaria*).

Tack för bestämningshjälp riktas till Erik Ljungstrand, Anders Svenson och Thomas Karlsson. De flesta fynden finns inlagda på www.artportalen.se/plants/.

Martin Sjödahl; Nedre Bergsgatan 5; 553 38 Jönköping; tel. 036-30 77 38; e-post: lottamartin@lulea.mail.telia.com

Floraväktarrapporter för 2005

Att kartlägga hotade växter hör framtiden till. Det är en viktig del av arbetet för att bevara utrotningshotade och skyddsvärda arter. Visst vill Du väl delta i det arbetet! Vi uppmanar alla, som är intresserade av att väkta en eller annan art i och kring sin hemkommun att höra av sig till Margareta, så att hon kan samordna verksamheten i Småland på bästa möjliga sätt.

Smålands Flora tar tacksamt emot rapporter om rödlistade växter. Din rapport vidarebefordras även till ArtDatabanken i Uppsala.

Skicka Din floraväktarrapport **senast den 15 januari 2006**

om kärlväxter i Jönköpings och Kronobergs län till

Margareta Edqvist; Syrengatan 19; 571 39 Nässjö.

E-post: margareta.edqvist@telia.com

om kärlväxter i Kalmar län till

Åke Rühling; Humlekärrshultsvägen 10; 572 41 Oskarshamn.

E-post: ake.ruhling@telia.com

om kryptogamer (lavar, mossor, kransalger) och svampar till

Thomas Johansson; Jutnabbevägen 19; 392 36 Kalmar.

E-post: johansson.thomas@telia.com

Alla är också välkomna att rapportera andra trevliga nyfynd till Margareta, Åke eller Thomas. Glöm bara inte att ta med alla uppgifter (artnamn, socken, lokal, biotop, koordinat, uppgiftslämnare, datum) samt kommentarer t.ex. antal, om belägg eller foto finns och var, bestämmare av belägg etc.

Trevliga fynduppgifter publiceras i Fyndhörnan i nästa nummer av Parnassia.

Margareta Edqvist, Åke Rühling, Thomas Johansson

Årsmötet 2005

JAN-ERIK HEDERÅS

Föreningen Smålands Floras årsmöte 2005 ägde rum på Vidingegården i Älghult fredagen den 17 juni. Förhandlingarna leddes av ordföranden Allan Karlsson. Styrelseledamöterna omvaldes med undantag av att Hans Thulin, Taberg, nyinvaldes istället för Gunvald Bruce, som av sagt sig omval. Som sista punkt på dagordningen avtackades Gunvald för sitt mångåriga arbete i styrelsen. Efter mötet berättade Torsten Zaar, Skogsvårdsstyrelsen, i ord och vackra bilder om naturvård i Uppvidinge kommun.

Höneskruv

På lördagsmorgonen startade den sedvanliga exkursionen, denna gång med ett 20-tal deltagare i privatbilar under ledning av Kerstin Petersson och John Christoffersson. Det första stoppet var vid en grusbilväg i Höneskruv, och vi hann knappt ur bilarna innan John var igång med att demonstrera små stjärnhår på grå småfingerört *Potentilla ×subarenaria*, som växte i vägkanten. Det är en sällsynt växt – funnen bara i ett 20-tal inventeringsrutor i Småland. Sedan gick vi in i den omgivande tallskogen där ledarduon först uppmärksammade oss på kanelros *Rosa majalis*. I skogen fanns förvånansvärt många rara örter, såsom klasefibbla *Crepis praemorsa* och en stor mängd krussilja *Selinum carvifolia*, vidare ängsskära *Serratula tinctoria*, bergslok *Melica nutans*, luddhavre *Helictotrichon pubescens* och ängshavre *Helictotrichon pratensis*.

Ytterligare ett par hundra meter längre bort gick vi åter in i skogen och vid ett litet skogskärr fann vi vitpyrola *Pyrola rotundifolia*. I själva kärret kunde vi jämföra hirsstarr *Carex panicea* och dess nära artfrände slidstarr *C. vaginata*. Längre upp i blandskogen noterades skogstry *Lonicera xylosteum*, getrams *Polygonatum odoratum*, getapel *Rhamnus catharticus*, backruta *Thalictrum simplex* och backskafting *Brachypodium pinnatum*.

Vid vägen upp till Södergården stannade vi och beundrade en 4 m bred stenmur. På själva grusvägen växte norsk fingerört *Potentilla norvegica*.

Sedan vek vi in på en annan grusbilväg, men stannade igen ganska snart, gick in i den glesa tallskogen där det växte en plattlumner. Det uppstod genast debatt huruvida det rörde sig om cypresslumner eller mellanlumner, så John kände sig tvungen att ta ett belägg. (Senare har vi fått bekräftat att det var den senare *Diphasiastrum complanatum* ssp. *×zeillerii* – ren cypresslumner är inte känd så långt österut i Småland.)

Efter ytterligare några hundra meter nådde bilföljet fram till Höneström vid Alsterån. Här gick vi över en gräsäng, när plötsligt någon ropade att här växer en hybrid mellan slättergubbe och slätterfibbla. Nå, den botaniska sensationen ute-

blev eftersom en noggrann besiktning visade att en slåttergubbe *Arnica montana* och en slåtterfibbla *Hypochoeris maculata* växte så tätt intill varandra att det såg ut som om de vore en enda planta! Vidare fann vi de båda rödlistade arterna mossippa *Pulsatilla vernalis* och granspira *Pedicularis sylvatica* samt även kattfot *Antennaria dioica*, tre arter som minskar starkt i stora delar av Småland. I ett skogsbryn hittade vi solvända *Helianthemum nummularium*. I dammkanten växte tuvade starrar som vi tolkade som bunkestarr *Carex elata* och tuvad hundstarr *Carex nigra* var. *recta*. Vid grusvägen fann vi backskärvfrö *Thlaspi caerulescens* och i gräset intill parkeringen stjärndaggkäpa *Alchemilla acutiloba*.

Skäraskog

Efter en lunchpaus åkte vi vidare ett par mil, lämnande Älghult för Lenhovda socken. Vi kom fram till naturreservatet Skäraskog, där vi först som hastigast gick en kort runda på Lindängen, en vacker slåtteräng med hamlade lindar *Tilia cordata*. Det lyste gult av en myckenhet solvända *Helianthemum nummularium*. I väggkanten väckte ett litet bestånd med spindelört *Thesium alpinum* deltagarnas uppmärksamhet.

Ett par tre hundra meter längre fram nådde vi Askängen, mycket riktigt med hamlade askar *Fraxinus excelsior*. Vid rundvandring på slåtterängarna fann vi ängsrödklöver *Trifolium pratense* ssp. *pratense*, underviol *Viola mirabilis*, sommarfibbla *Leontodon hispidus*, kvastfibbla *Pilosella cymosa*, slåtterfibbla *Hypochoeris maculata*, revfibbla *Pilosella lactucella* samt – trots namnen – vitblommig blåsuga *Ajuga pyramidalis* och vitblommig liten blåklocka *Campanula rotundifolia*. Stort intresse ägnades överblommad Adam och Eva *Dactylorhiza sambucina* och den lilla ormbunken månlåsbräken *Botrychium lunaria*.

Våraskröv

Dagens sista lokal blev naturreservatet Våraskröv. I en fantastisk slåtteräng med grova ekar *Quercus robur* fann vi Adam och Eva *Dactylorhiza sambucina*, fältgentiana *Gentianella campestris*, spindelört *Thesium alpinum*, äkta nattviol *Platanthera bifolia*, stenmåra *Galium saxatile*, månlåsbräken *Botrychium lunaria* och slåtterfibbla *Hypochoeris maculata*. Även här kunde vi notera växter med avvikande vit blomfärg, denna gång ängsviol *Viola canina* och jungfrulin *Polygala vulgaris*.

Så åkte vi tillbaka till Vidingegården och tackade Kerstin och John för att de visat oss runt i detta fantastiska ängarrike. När eftermiddagsfiket avnjutits skingrades deltagarna.

Jan-Erik Hederås; Tyringegatan 21; 252 76 Helsingborg; tel. 042-14 03 91;
e-post: je.hederas@telia.com

Sjönajas åter i Småland

MARIA CARLSSON

Det senaste fyndet av sjönajas *Najas flexilis* i Småland gjordes 1879 av Gustaf Ivar von Cederwald. Platsen för fyndet är lite osäker men troligen var det i Bysjön nära Halsebo i Södra Vi socken. Försök att återfinna arten i Bysjön gjordes 1991 av Per Milberg, men utan resultat (Milberg & Martinsson 1992). Sjönajas har i modern tid noterats endast från ett fåtal sjöar i Skåne samt två närbelägna sjöar i Södermanland.

Det nya fyndet av sjönajas gjordes i sjön Södra Vixen mellan Eksjö och Nässjö i slutet av augusti 2005. Det var i samband med växtinventering i Länsstyrelsens regi som biologerna Maria Carlsson och Matilda Apelqvist hittade ett exemplar av den rara plantan. För att ta reda på mer om artens utbredning återbesökte jag lokalen tillsammans med Margareta Edqvist den 11 september. Då undersöktes bottnarna i det aktuella området från båt med kratta och genom snorkling. Sjönajas visade sig växa glest på drygt tre meters djup över ett relativt stort område i den aktuella viken. På växtplatsen var botten mjuk och vegetationen gles. Där fanns också trubbnate *Potamogeton obtusifolius*, höstlånke *Callitriche hermaphroditica* och vattenpest *Elodea canadensis*. Ett belägg har lämnats till Riksmuseet (S).

Hoten mot sjönajasen anses vara övergödning, igenväxning samt att dess sällsynthet gör den sårbar för negativa förändringar i de få sjöar där den finns idag. Arten är klassad som Akut hotad (CR) enligt den svenska rödlistan (Gärdenfors 2005). Fyndet gav mersmak, och sjönajasen kommer att eftersökas ytterligare under kommande år, i vilken omfattning är dock inte bestämt ännu.

Arten finns upptagen i EU:s habitatdirektiv, bilaga 2, som listar sällsynta arter som ska skyddas inom Natura2000 (Direktiv 92/43/EEG).

Sjön tillhör Emåns vattensystem. Södra Vixen är ett Natura2000-område, se faktaruta, och är av riksintresse för naturvården. Sjön har högt naturvärde främst på grund av att det finns många rödlistade arter i sjön (Länsstyrelsen i Jön

Faktaruta Natura2000

Natura2000 bildades inom EU. Målet är bevara livskraftiga bestånd av hotade arter och att skydda viktiga miljöer. Natura2000-områden finns i alla medlemsländer, i Sverige finns 3 992 sådana (www.naturvardsverket.se). Särskilda bevarandeplaner, där mål och åtgärder beskrivs, upprättas för varje område. För arterna görs åtgärdsprogram där artens situation och nödvändiga skyddsåtgärder beskrivs.

köpings län 2003). Hotade arter av botaniskt intresse i sjön är även styvnate *Potamogeton rutilus* (starkt hotad, EN), bandnate *Potamogeton compressus* (sårbar, VU) och den kolonibildande blågrönbakterien sjöhjortron *Nostoc zetterstedtii* (missgynnad, NT). Styvnaten, som växte på andra sidan sjön, är dock inte sedd under de sista åren. Bandnaten finns främst i södra delen av sjön.

Referenser

Gärdenfors, U. (red.) 2005. Rödlistade arter i Sverige 2005. 496 s.

Länsstyrelsen i Jönköpings län 2003. Naturvärdesbedömning av sjöar, Emån i Jönköpings län. Meddelande 2003:2.

Milberg, P. & Martinsson, K. 1992. Ett 1800-tals fynd av sjönajas, *Najas flexilis*, från norra Småland. Svensk Bot. Tidskr. 86: 7–8.

Naturvårdsverket 2001. System Aqua. Rapport 5157. Naturvårdsverkets reprocentral. 168 s.

RÅDETS DIREKTIV 92/43/EEG av den 21 maj 1992 om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter. Habitatdirektivet inklusive bilagor, svensk version, finns på Internet: http://europa.eu.int/eur-lex/sv/consleg/pdf/1992/sv_1992L0043_do_001.pdf.

Maria Carlsson; Länsstyrelsen i Jönköpings län

Faktaruta Rödlistan

Rödlistan är en sammanställning av sällsynta arter enligt kriterier som satts upp av den internationella naturvårdsunionen (IUCN). Listan har sex klasser, Missgynnad (NT), Sårbar (VU), Starkt hotad (EN), Akut hotad (CR), Försvunnen (RE) och Kunskapsbrist (DD). Den sista klassen omfattar arter där vi inte har tillräckligt med kunskap för att kunna bedöma deras status. Listan uppdateras vart femte år.

Nyupptäckt växtplats för vityxne i Småland

KJELL GEORGSON

Sommaren 2005 anordnade Länsstyrelsen i Hallands län en kurskväll med rubriken "Växter i betesmarker" för lantbrukare. Programmet utlovade besök i två naturbetesmarker i Smålandsdelen av Hylte kommun. Den 15 juni, en vecka före kurstillfället, besökte Marie-Helene Bergstrand och Lisette Fritzon från Länsstyrelsen tillsammans med undertecknad de utsedda exkursionsområdena.

I den första betesmarken vi besöker hittar vi flera växter som är väl värda att visa och berätta om, som t.ex. *granspira*, *jungfru Marie nycklar*, *nålstarr*, *sumpmåra*, *svinrot*, *tätört* och *ängsstarr* samt ett stort bestånd av den kulturhistoriskt intressanta *mästerroten*.

Styrkta av det vi sett vandrar vi efter ett par timmar över till betesmark nummer två, några hundra meter bort och ca 1 ha stor. Av en lycklig slump har betesdjuren ännu inte anlänt till den ganska öppna, friska marken där jämnheten bara bryts av ett och annat odlingsröse. Sannolikt står vi i en gammal slåtteräng.

Redan efter någon minut förstår vi att något riktigt roligt kan hända. Här finns *slåttergubbar* i mängd, *kattfot*, *jungfrulin* och *ängsvädd* i en skön blandning med *krypvide*, *svinrot*, *stagg* och *hirsstarr*. Och så plötsligt tar den gestalt, den två decimeter höga *vityxnen* med sitt täta ax av knoppar och några nyutslagna blommor. Våra kroppar står stilla men ögonen rör sig desto mer. Snart är ytterligare sex exemplar inregistrerade, ett ännu pampigare än det första medan övriga är mindre och enbart i knopp. Vi har naturligtvis svårt att lämna denna ljuvliga mark och under försiktigt klivande utökas artlistan med *darrgräs*, *låsbräken*, *granspira*, *jungfru Marie nycklar* och i en fuktigare del med ung björkskog blommor ett exemplar av *skogsnycklar*.

Till de sju vityxneexemplaren skall läggas fyra små, icke blommande plantor som upptäcktes vid ett senare besök tillsammans med Ingvar Claeson från Ulricehamn. Vid detta tillfälle gjordes en noggrann rutanalys. Samtliga 11 exemplar växte på en yta av ca 10 m².

Även ett zoologiskt fynd förtjänar att omnämnas. I några slåttergubbeblad fanns de karakteristiska ätspåren efter den rödlistade slåttergubbemalens larver (EN = starkt hotad). Bestämningen är bekräftad av Krister Larsson och Jan-Olov Björklund.

Ett åtgärdsprogram för "Vityxne – södra populationen" har upprättats av Lars Gunnar Reinhammar. I detta finns rekommendationer om hur denna starkt hotade art kan gynnas. Vill vi ha kvar vityxnen i vår flora måste de återstående växtplatserna hävdas enligt dessa riktlinjer. Detta kan sannolikt bara ske om flera parter samverkar – markägare, Länsstyrelser, floraväktare, botaniska

föreningar samt naturskydds- och hembygdsföreningar. Vi som är medlemmar i botaniska föreningar har ett stort ansvar för att denna samverkan blir verklighet.

*Kjell Georgson; Fruängsvägen 29; 302 41 Halmstad; tel. 035–356 07;
e-post: kjell.georgson@swipnet.se*

Status för vityxne på övriga smålandslokaler 2005

Under år 2005 besökte Ingvar Claeson och jag samtliga aktuella lokaler för vityxne i Småland, antingen tillsammans eller var för sig. Här lämnar jag en rapport. Flera av områdena ingår i nätverket Natura2000.

Gislaved – 20 plantor, varav 9 blommande. Lokalen är en fin slätteräng med arter som *sommarfibbla*, *svinrot*, *jungfrulin*, *stenmåra* och *slättergubbe*. Tidigare har endast några få exemplar av vityxnen setts här, vissa år inga.

Jönköping 1 – 2 blommande plantor. Lokalen är en slätteräng där vityxnen har minskat från 9 exemplar år 1995. Förra året syntes inga alls. Följearter: *ängsvädd*, *ängskovall*, *kruståtel*, *blodrot*, *fårsvingel*, *timotej*, *svartkämpar*, *gökärt*, *grässtjärnblomma*, *röllika* och *vårbrodd*.

Jönköping 2 – inga plantor i år. Också denna lokal är en slätteräng där det verkar som om något inte stämmer. Vityxnen sågs här senast 1997 med 1 ex.

Lessebo 1 – 40 plantor, varav 39 blommande. Det är en fantastiskt fin betesmark med arter som *slättergubbe*, *åkervädd*, *jungfru Marie nycklar*, *ormrot*, *jungfrulin*, *kattfot*, *tätört*, *hirsstarr* och *loppstarr*. Detta är den rikaste lokalen för vityxne i Småland.

Lessebo 2 – inga plantor i år. Lokalen ligger ganska nära den föregående. Här har orkidén ej setts sedan 1983. Betesmarken ser dock fin ut och är troligen fortfarande lämplig med arter som *darrgräs*, *jungfrulin*, *ängsvädd*, *kattfot*, *knägräs*, *svinrot* och *hirsstarr*.

Ljungby – 1 blommande planta. Lokalen är en betesmark med *stagg*, *ljung*, *slättergubbe*, *pillerstarr* och *jungfrulin*. Vityxnen blev funnen här först år 2001.

Tingsryd – 20 plantor, varav 16 blommande. Lokalen är en hagmark med någon grövre *ek* i. Intill ligger en slätteräng där det vissa år har observerats *fältgentiana*. Här var *svinrot*, *liljekonvalj*, *åkervädd*, *jungfrulin* och *höskallra* följeslagare.

*Margareta Edqvist; Syrengatan 19; 571 39 Nässjö; tel. 0380-106 29;
e-post: margareta.edqvist@telia.com*

Klockgentiana i Jönköpings län 2005

MARGARETA EDQVIST

Sommaren 2005 besökte jag på uppdrag av Länsstyrelsen samtliga kända lokaler för klockgentiana *Gentiana pneumonanthe* i Jönköpings län. Anledningen var att man håller på att utarbeta ett åtgärdsprogram för klockgentiana och alkonblåvinge *Maculinea alcon* (som är beroende av klockgentiana). Uppdraget gick ut på att jag skulle besöka kända lokaler och undersöka populationsstorlek, bedöma om det förelåg några hot mot lokalen samt ge förslag på skötselåtgärder.

Mörkertal

Jag skulle också försöka ta reda på om det finns ett stort antal okända lokaler för klockgentiana i Jönköpings län. Svaret är både ja och nej. Jag hittade klockgentianan på många nya platser runt sjöar från vilken den redan är känd. Där emot var det svårare att finna den på helt nya ställen. Jag sökte den vid ytterligare 11 sjöar men fann den endast vid två, Spånsjön och Vikaresjön i Gislaveds kommun.

Förekomst

Klockgentiana förekommer i Jönköpings län i de sydvästliga kommunerna Gislaved, Gnosjö, Värnamo, Vaggeryd samt Sävsjö. Den växer framför allt vid sjöar, antingen på själva stranden eller i någon anslutande betesmark. En enda lokal, en betesmark i Henja (Gislaved), ligger inte vid en sjö. Lokaler av denna typ verkar vara vanligare i Kronobergs län.

Klockgentianan växer i marker som domineras av blåtåtel *Molinia caerulea* och pors *Myrica gale*. Andra arter som man ofta ser som följeväxter är krypvide *Salix repens*, klockljung *Erica tetralix*, ljung *Calluna vulgaris*, blodrot *Potentilla erecta* samt trådtåg *Juncus filiformis*. Följearterna får dock inte bli täta och höga – klockgentianan verkar vara väldigt ljuskrävande.

De stränder där arten trivs är belägna i sjöarnas norra och östra delar. Med sydvästliga vindar är iserosionen starkast där. Gärna sitter den också ute på uddar, men även då i söderläge. Men det är nog inte bara iserosionen som gynnar den i dessa lägen utan även den bättre ljusstillingen.

Hot

Betesmarker. – Tyvärr var några betesmarker ohävdade idag. Det verkar som om hävden nyligen upphört på dessa lokaler. Här måste man försöka få till stånd hävd igen. Jag har sett lokaler som betats av hästar och andra som betats av nötkreatur – det verkar fungera bra med båda djurslagen.

Åtgärdsprogrammet föreslår betesfred under en period 15 juli till 1 september. Jag tror inte det är ett måste för klockgentianan där denna har en stabil förekomst. Däremot är det troligen viktigt på lokaler där alkonblåvingen finns, men den är inte känd från vårt landskap. Vad som däremot alltid är viktigt är ett tidigt bete som håller tillbaka blååteln. Kanske några lokaler även borde brännas: det skulle gynna klockgentianan.

Klockgentianan är en kräsen art. Man kan ströva runt i en stor betesmark med blååteln och pors men den sitter inte överallt, oftast ser man på håll att vegetationen på en viss fläck har en viss skiftning och där sitter den, men jag kan inte riktigt säga vad det är som gör detta. Troligen har marken en annan fuktighet just här som gör att vegetationen utvecklas annorlunda än på de andra ytorna.

Sjöstränder. – Stränderna är svårare ur skötselsynpunkt. Klockgentianan klarar sig inte när blååteln och porsen blir för tät, så dessa måste hållas efter. Arten behöver störning. Jag har främst hittat den intill badplatser och båtplatser. Där trampas det och marken hålls då mer öppen. Jag vet inte om röjning där man fräser sönder pors- och blååtelpantorna skulle ha någon effekt.

Ett annat hot mot den ljuskrävande arten är ökad beskuggning. I vissa sjöar breder vassen ut sig utanför stränderna och det har förödande effekt – vassen måste tas bort. Även sly och träd som skuggar stränder med klockgentiana bör avlägsnas.

Historiskt

Söker man i Smålands Floras databas över äldre uppgifter (herbarier samt litteratur) så är de flesta noteringarna från 1800-talets slut. 1894 skriver Wetter i en handskrift om floran i Vrigstad (Sävsjö kommun): ”Börjar på ’Långön’ i Lundholmssjön och vid Hästberget samt följer så ån nedåt Sunnerby och Holkaryds mader, der den är ymnig”. Idag finns endast en liten rest kvar. – P. G. Theorin samlade den i ”Smål. Rolstorp, Svenarum” 1863 enligt ett belägg i Lunds botaniska museum. Här finns den fortfarande rikligt runt Rolstorpasjön. Vad som rent allmänt slår en när man tittar i det äldre materialet är att de sjöar som nämns i stort sett är desamma som där arten har aktuella lokaler.

Från 1900-talet har jag fått fram följande om några växtplatser. Utmed några sjöar har den tidigare funnits på slättermader. Där är den i stort sett borta idag, även om någon liten rest kan finnas. Ofta slutade man slå dessa marker i mitten och slutet av 1940-talet. En del kanske senare blev betesmark och där har klockgentianan klarat sig. Men tyvärr verkar det som om flera av dessa betesmarker nyligen har slutat hävdas.

På sjöstränderna har översvämning och isskjutning givetvis haft sin betydelse för att skapa en instabil miljö. I sjösystemet Algustorpasjön, Vikaresjön samt Södra Gussjön kanske det främst var flottningen av timmer, vilken höll på in på 1960-talet, som höll stränderna öppna. Flottarna sprang längs sjöstränderna och

petade i träden som kilade fast sig på stränderna. Utefter dessa stränder finns det många skogsvägar som leder ner till sjön. Där finns/fanns ofta en öppning som användes till att rulla ut ditforslade stockar i vattnet. En del av dessa ställen är idag planterade men flera finns kvar, kanske som badstrand eller en båtlänning för fiskare.

Översikt över lokalerna

Sävsjö kommun

Storsjön: 8 plantor

Vaggeryd kommun

Långasjön: 5200 plantor – 5 delområden

Rolstorpasjön: 875 plantor – 5 delområden

Gnosjö kommun

Hären: 910 plantor – 8 delområden

Gnosjösjön: 28 plantor – 2 delområden

Flaten: 1058 plantor – 3 delområden

Gislaved kommun

Spånsjön: 26 plantor – 2 delområden

Stumsjön: 39 plantor

Agnsjön: 3 plantor

Illeråsasjön: 350 plantor

Dagsjön: 0 plantor (ej sedd här efter 2002)

Kroksjön: 0 plantor (ej sedd här efter 1992)

St. Spångasjön: 6 plantor

Algustorpasjön (Svartevik): 370 plantor – 5 delområden

Vikaresjön: 112 plantor – 3 delområden

Henja: 65 plantor

Fegen: 0 plantor (ej återfunnen efter 1987)

Värnamo kommun

Bolmen: 930 plantor

Vidöstern: 103 plantor – 2 delområden

Flåren: 0 plantor (eftersökt på två delområden utan resultat; sedd där senast 1993 resp. 2003 – endast 1 planta; fallna träd efter stormen Gudrun gjorde det omöjligt att besöka Skilsnäs)

Annebergssjön: 0 plantor (ej dokumenterad sedan 1980; troligen var uppgiften en andrahands-uppgift då, så det kan vara ännu längre tillbaka sedan den sågs.)

Lagan/Ljusseveka: 0 plantor (1 planta sågs här 2002)

Härån/Hemmershult: 0 plantor (funnen här 1988, och angavs då vara rätt vanlig; det är svårt att förstå vad det är som gör att den inte finns kvar – markerna betas eller slås ännu)

Furen: 2423 plantor – 9 delområden

Till sist

Tack till Bengt Johansson som ställde upp med båt så jag kunde ta mig ut till ön Tånnö! Hans Thulin, Lars-Erik Petersson, Barbro Otterstedt samt min dotter Maria var trevligt sällskap under några dagar.

Ni som har tips om ytterligare klockgentianlokaler, hör av er! Inga säkra uppgifter om alkonblåvinge har framkommit från Jönköpings län eller Småland, men arten kanske finns. Håll ögonen öppna!

*Margareta Edqvist; Syrengatan 19; 571 39 Nässjö; tel. 0380–106 29;
e-post: margareta.edqvist@telia.com*

Upprop!

De Vilda Blommornas Dag 2006 äger rum söndagen den 18 juni. Svenska Botaniska Föreningen gör planeringen i samarbete med lokala föreningar. Programmet kommer att finnas på SBF:s hemsida www.sbf.c.se men vandringarna i Småland skall också publiceras i Parnassias vårnummer.

Vi vet att det finns många kunniga personer runt om i Småland som är kapabla att *leda en sådan vandring*. Det är inte så svårt som Du kanske tror och är dessutom både roligt och trevligt på många sätt. Om Du är intresserad, känner att Du kan och har tid så anmäl Dig till antingen

Åsa Lindgren; Hälsingegatan 11; 113 23 Stockholm;

tel. 070–66 18 975; e-post: lindgren@botan.su.se eller

Kjell-Arne Olsson; Evavägen 33; 296 32 Åhus;

tel. 044–24 22 63; e-post: kjell-arne.olsson@swipnet.se eller

Emma Wallrup; SBF:s kansli; c/o Växtekologiska avd., Villavägen 14; 752 36 Uppsala;

tel. 018–471 28 91; e-post: emma.wallrup@sbf.c.se

Vi vill ha fler vandringar i Småland den 18 juni och behöver Din hjälp!

Föreningen Smålands Flora

Massor av ag i Stävlö vassar!

TOMAS BURÉN

Uppgifter om växtlokaler finns spridda på så många olika ställen att det är i det närmaste omöjligt för såväl myndigheter som ideella föreningar att få grepp om all kunskap. Det här är historien om hur den kanske rikligaste förekomsten av ag *Cladium mariscus* i Småland återupptäcktes av en slump och därmed kunde komma med i Smålands flora.

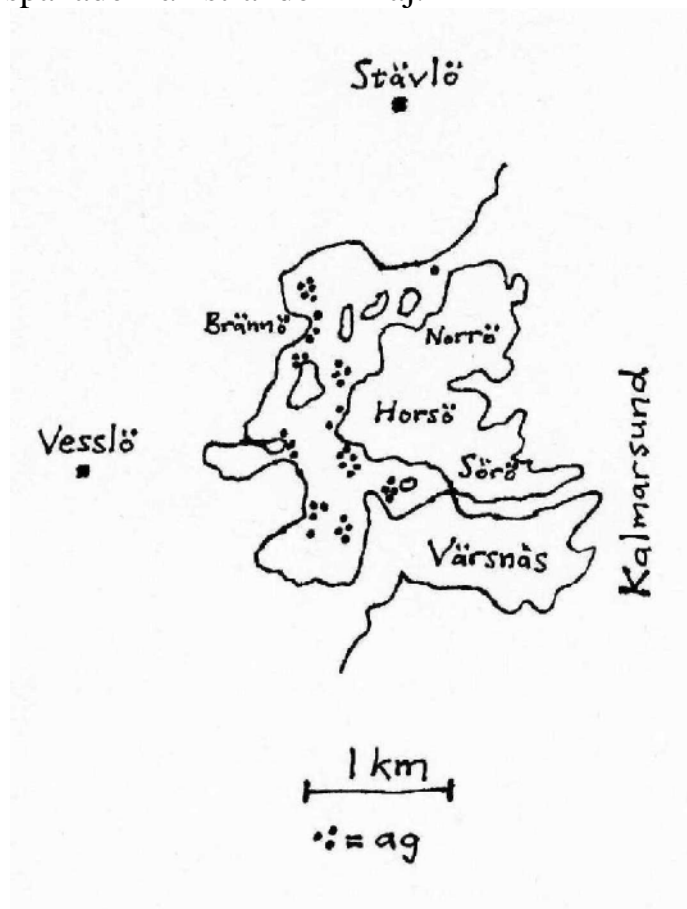
En oväntad upptäckt

I februari 2005 var Thomas Johansson ute och gick vid Horsö i Kläckeberga socken några kilometer norr om Kalmar. Till sin förvåning upptäckte han då att det fanns ag på flera ställen bland vassen i det stora våtmarksområde som brukar kallas Stävlö vassar. Han berättade detta för mig och jag blev minst lika förvånad. En kontroll med Smålands floras databas visade att det inte fanns några registrerade fynd av ag inom Kalmar kommun och bara några enstaka lokaler i de angränsande kommunerna. Några förekomster vid kusten var inte kända.

Den 10 maj åkte vi ut tillsammans för att kolla upp agbestånden ordentligt. Det visade sig att agen var spridd längs stora delar av Horsös västra sida. Bara några få bestånd gick att nå från land, men det gick bra att inventera med kikare. Den vintergröna agen syntes tydligt bland den vissna vassen. Totalt såg vi minst 45 bestånd som enligt vår bedömning måste täcka mer än 1000 kvadratmeter.

I oktober åkte jag själv ut för att undersöka andra delar av området. Först undersökte jag den västra kanten av vassområdet, öst och sydöst om Vesslö. Här fanns flera små agbestånd intill stranden och några större bestånd en bit ut i områden med öppet vatten. Några dagar senare undersökte jag de sydöstra delarna av vassområdet. Jag utgick från södra änden av "bron" över Sörö ström (viken mellan Värnsnäs och Sörö) och följde stranden västerut. Vassen var tät och skymde all sikt men till slut fick jag syn på något misstänkt i kikaren. Jag trängde mig fram genom vassen och när den glesnade kunde jag konstatera att misstanken var korrekt. Flera rejäla ruggar med ag, även här i anslutning till öppna vattenytter. I samma område hittade jag även stortåg *Juncus articulatus* var. *hylandri* (belägg i S). Jag fortsatte åt sydväst genom den täta vassen och hittade flera stora bestånd, ibland två meter höga. Längst i söder verkade det bara finnas täta enhetliga vassbestånd, så jag gav upp för tillfället. Senare lyckades jag dock hitta några små bestånd insprängda bland vassen. Den sista oktober tog jag mig an områdets nordvästra delar. I området runt Brännö och Karl-Jonsholm hittade jag ytterligare ett antal bestånd av varierande storlek, totalt säkert mer än 1000 kvadratmeter. Slutligen undersökte jag området närmast sydväst om Sörö och Horsö och hittade ytterligare några bestånd som ansluter till de förekomster som jag hade sett tidigare. Jag kunde också genom

att tränga mig fram genom den täta vassen konstatera att agen verkligen ser ut att saknas i de nordöstligaste delarna av vassområdet, där Thomas Johansson och jag förgäves spanade från stranden i maj.

Kartskiss över agens utbredning kring Stävlö och närliggande fastland

Agen är spridd över ett område som är närmare 2 km långt i nord-sydlig riktning och i öst-västlig riktning är avståndet mellan de yttersta bestånden ca 1,4 km. Oftast sitter agen antingen intill fastmarkskanten eller i områden med öppet vatten, men man kan även hitta ag insprängd bland vassen. Det finns både större rena agbestånd, blandbestånd med vass och små troligen relativt nyetablerade tuvor. I de partier med lägre vegetation som finns insprängda bland agen och vassen finns ofta påfallande rikligt med kärrsälting *Triglochin palustris*. I en öppen vattenyta mellan Brännö och Karl-Jonsholm hittade jag kransalger. Där fanns även gungflyartade partier, kanske vassbestånd som dött och flutit upp.

Tidigare uppgifter

Stävlö vassar har en intressant historia av invallningar och dikningar. För att få veta mer om detta kontaktade jag några bekanta för att få tips om var jag kunde hitta mer information. Lennart Nilsson tipsade mig då om att det gjorts ett examensarbete om området på Högskolan i Kalmar. Efter lite letande fick jag tag på det (Johnsen & Rosén 1990) och upptäckte att agen faktiskt var omnämnd där. Enligt den vegetationskarta som redovisas fanns agen dock inom ett be-

tydligt mindre område än vad den gör nu, endast inom ca 500 × 500 m i områdets mellersta delar. Om det betyder att agen har expanderat kraftigt de senaste femton åren eller om den synbara ökningen beror på att årets inventering var mer noggrann är svårt att bedöma. En kombination är nog det troligaste, men åtminstone de stora bestånden i områdets sydöstra delar, som Johnsen & Rosén inte undersökte så noga och några bestånd norr om Brännö borde ha funnits även 1990, trots att de saknas på vegetationskartan. De många små bestånd som finns vid strandkanterna tyder dock på att agen håller på att kolonisera nya områden. Peter Johnsen och Jan-Åke Rosén kan inte heller komma ihåg att de hittade ag på några andra ställen än de som markerats på vegetationskartan, trots att de gjorde olika undersökningar i anslutning till flera av de områden där jag nu har hittat rejäla agbestånd.

Varför har då Smålands floraprojektet inte känt till agen tidigare? De östra delarna av Stävlö vassar ingår i Horsö-Värnsnäs naturreservat och är alltså inte något okänt område. Dessutom har de skarpögda botanister som tidigare besökt området hittat flera andra ovanliga växter t ex lundvårlök *Gagea spathacea*, jordkastanj *Bunium bulbocastanum* och mistel *Viscum album*. De aktuella inventeringsrutorna 4G7g och 4G8g har ett högt antal registrerade arter, vilket visar att de i övrigt är noggrant inventerade. Troligen finns det två förklaringar som bidrar. Dels hittar man ofta det man förväntar sig att hitta och det är nog inte många som skulle komma på tanken att leta efter ag bland vassen. Den andra förklaringen är att agen är lättast att få syn på när vassen är vissen, alltså den tid när botanisterna är minst verksamma. Dessutom finns ytterligare en möjlighet, nämligen att man har sett agen men inte tänkt på att den är så ovanlig i Småland, eller att man utgått ifrån att den redan var känd. När jag pratade med Åke Jonsson som ofta tittar på fåglar i området drog han sig till minnes att han hade sett några konstiga ruggar som han inte riktigt förstått sig på. Ölandsbotanisten Tommy Knutsson berättade också att han har sett agen i kikare, men uppgiften gick aldrig vidare till Smålands floraprojektet. Berätta om du också råkar ha sett agen eller om du har några andra upplysningar om Stävlö vassar!

Torrläggningar och översvämningar

Stävlö vassar har som sagt en intressant historia. I slutet av 1800-talet torrlades 498 tunnland av området genom invallningar och dikningar (Karlsson 1988). Eftersom det torrlagda området delvis låg under Kalmarsunds yta var man tvungen att pumpa bort vatten, dels genom vinddrivna pumpverk, men också med hjälp av lokomobiler. Pumparna var delvis i drift fram till 1930-talet men 1928 brast delar av fördämningarna och stora ytor översvämmades. De översvämmade områdena blev en mycket spännande fågellokal. Hansson (1951) berättar bland annat om häckande svarttärna. När Arthur Johansson tog över det stora godset Stävlö 1948 hade alltså de invallade områdena varit övergivna under ett par decennier. Han påbörjade genast ett omfattande arbete med att

rusta upp de gamla vallarna och dikena och torrlade ytterligare några områden (Johansson 1981). Arbetet pågick fram till mitten av 1960-talet och Birger Jonsson som brukade skåda fågel i området vid den tiden berättar hur fågelbiotoperna gradvis försvann år från år.

Kan då invallningsföretagen ha haft någon betydelse för agförekomsterna i området? Samtliga bestånd som jag har sett ligger utanför de invallade områdena. Hur det var före invallningarna är det förstås omöjligt att säga, om man inte kan hitta subfossila agrester i torvlagren. Eftersom den invallade marken brukas som åker är det nog mycket svårt. Vassen användes tidigare till takbeklädnad och Arthur Johansson (1981) berättar att man slog vass dels inom de torrlagda områdena innan de odlades upp men också utanför invallningarna. Han berättar även att man ibland brände vass under vintern. Hansson (1951) berättar att det fanns en liten fabrik som gjorde vassmattor för revetering av hus vid Vesslö. Det är välkänt att ag är känslig för slätter så det är möjligt att agen har expanderat i området under de senaste decennierna när det inte har förekommit någon vasstäkt. Samtidigt är det osäkert hur agen klarar sig i konkurrensen med vassen. Kanske har vasstakten skapat ytor där agen lättare har kunnat etablera sig. Stävlö vassar har kontakt med Kalmarsund, men får också sötvatten via Surrebäcken och dräneringsdiken. Vattenståndet i vassområdet följer det i Kalmarsund och varierar därför med upp till mer än en meter under året (Johnsen & Rosén 1990). Vattnets salthalt blir därför ganska varierande. Johnsen & Rosén (1990) mätte salthalten i olika delar av området vid tre olika tillfällen. Den högsta uppmätta salthalten var 8,0 promille och den lägsta var 1,9 promille. Även på samma provpunkt kunde den högsta uppmätta salthalten vara mer än dubbelt så hög som den lägsta.

Riktigt livskraftiga agbestånd finns i Sverige främst på Öland och Gotland. På fastlandet har de flesta agbestånden en relikartad karaktär och nyetableringar är troligen ovanliga. I Sörmland och Blekinge finns agen uteslutande i högt belägna sjöar, vilket indikerar att bestånden kan vara mycket gamla (Rydberg & Wannorp 2001, Åke Widgren muntligen). Agbestånden i Stävlö vassar är därför ganska avvikande, eftersom de ligger vid kusten och nya bestånd verkar etableras genom fröspridning. Det blir spännande att se hur agbestånden kommer att utvecklas i framtiden.

Referenser

Hansson, S. 1951. I Stävlö vassar. I: Fåglar kring Kalmar. Kalmar naturvetenskapliga sällskap.

Johansson, A. 1981. Lyckokast och misstag. Ulrikapojken som gick långa vägen. Tender bokförlag, Linköping.

Johnsen, P. & Rosén, J-Å. 1990. Stävlö vassar vid Kalmarsund. Beskrivning och restaureringsunderlag. Examensarbete 5 poäng, Miljö- och naturresurslinjen, Högskolan i Kalmar.

Karlsson, R. 1988. Invallningen vid Stäflö. I: Boken om Åby, s. 209. Åby hembygdsförening.
Rydberg, H. & Wanntorp, H-E. 2001. Sörmlands flora. Botaniska sällskapet i Stockholm.

*Tomas Burén; Adelgatan 11c; 393 50 Kalmar; tel. 0480 – 251 89;
e-post: tomas.burén@netatonce.net*

Gyllenbräcka *Saxifraga sibthorpii*, ny för Småland

ÅKE WIDGREN

I början av juli 2005 blev Stig Johnsson, Grimslöv, uppringd av Lisbeth Hyltén-Cavallius som vid sin bostad i Bonäs, Sunnanvik, Skatelöv, hade hittat en mystisk växt i sin trädgård. Stig besökte platsen. Växten var liten och gulblommig och kunde vid en hastig anblick uppfattas som en ranunkel. Den växte i halvskugga i kanten av ett trädgårdsland intill en trappa. Den hade inte funnits där tidigare, och var inte medvetet sådd eller planterad. Sammanlagt fanns omkring 12 exemplar inom en yta på ca 6 dm². Med hjälp av foton som Stig hade tagit vid sitt första besök kunde växten så småningom bestämmas till gyllenbräcka *Saxifraga sibthorpii*, en art som inte tidigare påträffats i Småland. I augusti samlade Stig belägg som sedan har vidarebefordrats till Thomas Karlsson, Riksmuseet. Koordinaterna för växtplatsen är 4E7f 4323.

Gyllenbräckans naturliga hemvist är Grekland, där den växer över 1500 meters höjd på fuktiga eller skuggiga klippor (Webb, i Kraft 1992). Arten uppmärksammades i Sverige första gången 1992 av John Kraft, i samband med att den påträffats på två lokaler i Skåne (Kraft 1992). Ytterligare två fynd i Skåne rapporterades året därpå av Signe Karlsson (Karlsson 1993). Tre av de skånska lokalerna har utgjorts av trädgårdar, den fjärde av ett bokskogsbryn dit arten spritts från en närbelägen tomt. Arten sprids sannolikt med jord eller med växter från handelsträdgårdar, eller i samband med växtbyten. Den förekommer också sällsynt i odling hos trädgårdsamatörer.

Referenser

Karlsson, S. 1993: Floristiska notiser. Svensk Botanisk Tidskrift 87:105.

Kraft, J. 1992: Gyllenbräcka, *Saxifraga sibthorpii*, ett trevligt ogräs under spridning. Svensk Botanisk Tidskrift 86: 356.

*Åke Widgren; Ronnebygatan 10; 371 32 Karlskrona; tel. 0455 – 31 17 41;
e-post: ake.widgren@k.lst.se*

Floraskrivarna berättar

JOHN CHRISTOFFERSSON & THOMAS KARLSSON

Arbetet med boken Smålands Flora går stadigt framåt.

Thomas skriver på artförteckningen och arbetar just nu med liljeväxterna. Det återstår sedan bara gräsfamiljen, och den beräknas bli klar tidigt i februari.

Efter detta vidtar en sista granskning av texterna mot databasen för att få med alla ändringar och tillägg som kommit in de sista åren. Det är en stor men viktig uppgift som måste få ta sin tid. Troligen kan detta vara klart före sommaren.

John håller på att bli klar med besöksmålen, men fortfarande finns det någon medarbetare som inte har kommit in med sina texter och några fler som behöver komplettera sina. Förhoppningsvis är texterna klara under januari.

Ganska många bilder från besöksmålen har kommit in, och dessutom en del miljöbilder och artporträtt. De här måste kompletteras den sommar som kommer.

Därefter vidtar layoutarbete och korrektur. Siktet är inställt på publicering under 2007, året då vi firar trehundraårsjubileet av Linnés födelse.

*John Christoffersson; Långemåla; 570 76 Ruda; tel. 0499-300 06;
e-post: john.amo@tele2.se*

*Thomas Karlsson; Skogsvägen 46; 122 63 Enskede; tel. 08 – 649 15 69;
e-post: thomas.karlsson@nrm.se*

Äldre nummer av Parnassia säljes

Äldre nummer av Parnassia (år 1992–2001) säljes för 15:-/styck. Hela sviten (20 nummer) kostar 200:-. Av några nummer finns bara ett fåtal exemplar kvar. Om så behövs kommer de att nykopieras och kan då få ett något avvikande utförande.

Från år 1988–1991 (8 nummer) finns få nummer kvar och de säljes endast i hel svit för 100:-.

Kostnader för porto och emballage tillkommer.

Beställ hos Allan Karlsson, tel. 0381 – 104 16

E-post: *Allan.Karlsson@adress.eksjo.com*

Nästa nummer av Parnassia

Utgivningen av Parnassia 2006:1 bör kunna hålla följande tidsschema:

inlämnande av artiklar	senast 1 april;
redigering	klar 15 april;
tryckning och utskick	klart 5 maj.

Du läsare är välkommen att skriva en artikel – kort eller lång – eller en liten notis. Ta kontakt med någon av oss tre i redaktionskommittén!

Det är enklast om Du skickar texten via elektronisk post, och det är en fördel om texten bifogas det elektroniska brevet i formatet Word för PC, men det går också bra om texten finns i själva brevet (texten kan då kopieras till Word). Om texten inte är alltför lång går det bra att skicka den nedskrivna på ett papper.

Det vore trevligt om Du har någon bra teckning, annan bild eller karta som kan komma med i tidskriften. Du kan skicka bilden per post, men det går också utmärkt att bifoga den till ett elektroniskt brev, enklast som .jpg-fil. Glöm inte att ange var bilden kommer från.

Redaktör: *Jan-Erik Hederås; Tyringeatan 21; 252 76 Helsingborg;*
tel. 042–14 03 91; e-post: je.hederas@telia.com

Margareta Edqvist; Syrengatan 19; 571 39 Nässjö
tel. 0380–106 29; e-post: margareta.edqvist@telia.com

Åke Rühling; Humlekärrshultsvägen 10; 572 41 Oskarshamn
tel. 049 –771 61; e-post: ake.ruhling@telia.com

Parnassia årgång 18 2005:2

ISSN 1404-3785

Innehållsförteckning

- 1 *M. Sjödahl*: Torpa – en stadsdel i Jönköping med bland annat gatmålla
- 8 *J.-E. Hederås*: Årsmötet 2005
- 10 *M. Carlsson*: Sjönajas åter i Småland
- 12 *K. Georgson*: Nyupptäckt växtplats för vityxne i Småland
- 13 *M. Edqvist*: Status för vityxne på övriga smålandslokaler 2005
- 14 *M. Edqvist*: Klockgentiana i Jönköpings län 2005
- 18 *T. Burén*: Massor av ag i Stävlö vassar!
- 22 *Å. Widgren*: Gyllenbräcka *Saxifraga sibthorpii*, ny för Småland
- 23 *J. Christoffersson & T. Karlsson*: Floraskrivarna berättar